

Asia: VN/19788/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi paikallisen sopimisen edistämistä koskevaksi lainsäädännöksi

Yleiset huomiot

Yleiset huomionne esityksestä

Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut (YKA) ei hyväksy paikallisen sopimisen laajennuksia sellaisena, kuin ne nyt hallituksen esitysluonnoksessa esitetään. Erityisen ongelmallisena YKA pitää paikallisen sopimisen laajentamista koskemaan valtiota. Muutos ei vastaa hallitusohjelman tavoitteita, sille ei valmistelussa ole osoitettu perusteita tai tunnistettu käytännön tarvetta.

Kuten HE-luonnoksessa todetaan (s. 4), on jo hallitusohjelmassa tavoitteeksi asetettu paikallisen sopimisen edellytysten parantaminen juuri yrityksissä, joihin valtio ei toimijana lukeudu tai työnantajana rinnastu. Esitys on myös tältä osin ristiriitainen: tavoitteena esitysluonnoksen mukaan on paikallisen sopimisen mahdollisuuksien lisääminen, mutta samanaikaisesti esityksessä todetaan, ettei valtiosektorilla ole konkreettisia tarpeita laajennukselle (s. 62). Esitys viittaa tässä yhteydessä tiettyihin budjettitalouden ulkopuolisten organisaatioiden mahdollisiin tarpeisiin tulevaisuudessa. YKA katsoo, että ko. organisaatiot voivat tehdä paikallisen sopimisen muualla laissa säädetyin edellytyksin. Asiasta säätäminen esitetyssä laajuudessa ei ole perustelua, sillä tarve koskisi enimmillään muutamaa sataa henkilöä. Vuonna 2023 valtiolla oli yli 81 000 palvelussuhdetta.

Valtiolla toteutuu jo nykyisin laaja paikallisen sopimisen kokonaisuus. Paikallista sopimista edustavat valtion virastot, joille delegoidaan valtiovarainministeriön päätöksellä työnantajaoikeudet ja -velvollisuudet. Keskeisimmät virastokohtaiset, eli paikalliset sopimukset, liittyvät palkkaan ja työaikaan. Valtiovarainministeriöllä on aina viime sijainen oikeus hyväksyä tai hylätä virastokohtainen eli paikallinen sopimus.

Laajennus tehtäisiin ns. varmuudeksi, mikä ei vastaa hyvää lainvalmistelua. Esitysluonnoksessa ei myöskään kuvata valtion paikallisen sopimisen laajentamisen hyötyjä, haittoja tai vaikutuksia.

Lainvalmistelun tulee perustua harkittuun tarpeeseen ja vaikutusten arviointiin. Edellinen osoittaa, ettei muutokselle ole perusteita ja jälkimmäistä valmistellussa ei valtion osalta ole tehty.

Edellä mainituista seikoista johtuen YKA vastustaa esitystä paikallisen sopimisen laajentamista koskemaan valtiosektoria.

Nykytila ja sen arviointi

1 luku - Asian tausta ja valmistelu

2 luku - Nykytila ja sen arviointi

Paikallisen sopimisen mahdollisuudet ovat nykyisellään jo laajat. Niitä on lisätty työehtosopimuksissa, kun työmarkkinaosapuolet ovat nähneet tämän tarkoituksenmukaiseksi ja pystyneet huolehtimaan siitä, ettei sopiminen paikallisella tasolla johda työntekijän aseman heikentämiseen. Olennaista on toimivan sopimisen toteuttamisessa ollut, että neuvottelutasapaino työnantajan ja työntekijöiden välillä on kunnossa. Sopimisen mahdollisuudet ovat rajatut järjestäytymättömien työnantajien osalta. Näitä voitaisiin laajentaa paremmilla tavoilla, mitä hallitus nyt esittää (ks. muut toteuttamisvaihtoehdot).

Tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3 luku - Tavoitteet

4 luku - Keskeiset ehdotukset

Hallituksen esityksessä paikallisen sopimisen edistämisen tavoitteeksi on kirjattu paikallisen sopimisen mahdollisuuksien edistäminen. Reaalitaloudellista, työllisyyteen tai tuottavuuteen esitettyä tavoitetta ei esitetä, mikä on ymmärrettävää, sillä paikallisen sopimisen vaikutuksista työllisyyteen tiedetään melko vähän tutkimuskirjallisuuden perusteella.

On tärkeää, että muuttaessaan työmarkkinoiden pelisääntöjä yksipuolisella ja työnantajien valta-asemaa tukevalla tavalla, hallitus perustelisi muutosten logiikan muutoin kuin vain niiden itsetarkoituksellisuudesta käsin. Tämä on tärkeää etenkin siitä syystä, että paikallinen sopiminen ei lakimuutoksen seurauksena tule välttämättä edes lisääntymään, mikäli kelpuutuksia siihen tullaan seuraavilla tes-neuvottelukierroksilla esillä olleiden arveluiden mukaisesti vähentämään. Uudistus voi siis viedä kehitystä myös hallituksen toivomaan nähden toiseen suuntaan.

Vaikutukset ja muut toteuttamisvaihtoehdot

4.2 luku - Vaikutukset

5 luku - Muut toteuttamisvaihtoehdot

Hallituksen esityksessä on arvioitu esityksen erilaisia vaikutuksia pintapuolisesti, ja toteuttamisvaihtoehdot on rajattu niihin toimenpiteisiin, jotka on hallitusohjelmaan kirjattu. Kuitenkin oikeussuojakeinojen osalta HE poikkeaa hallitusohjelmasta, kun riidanratkaisua ei

järjestäytymättömien työntajien osalta osoiteta työtuoomioistuimen tehtäväksi. YKA kannattaa, että työtuoomioistuimen toimivaltaa tältä osin laajennettaisiin.

YKA näkee valituille toteuttamistapavaihtoehdoille kolmenlaisia korvaavia vaihtoehtoja:

1) Niin kutsutun kiky-kompromissin (TEM -mietintö 2016) mukainen eteneminen, jossa paikallinen sopiminen laajennettaisiin järjestäytymättömiin yrityksiin samoin edellytyksin ja velvollisuuksin kuin miten se on mahdollista järjestäytyneiden yritysten osalta. Tälle ratkaisulle oli jo olemassa kaikkien suomalaisten työmarkkinajärjestöjen tuki, mutta valitettavasti ratkaisumallia ei ole otettu hallituksen esityksen lähtökohdaksi.

2) Sopimismahdollisuuksia voitaisiin laajentaa ensin alle 10 henkilöä säännöllisesti työllistävien mikroyritysten osalta. Laajennukset olisivat mahdollisia seuraavissa vaiheissa, kun tieto ja kokemukset sopimisesta lisääntyisivät mikroyrityksissä. Tähän vaihtoehtoon olisi mahdollista rakentaa tutkimusasetelma paikallisen sopimisen vaikutusten tutkimiseksi.

3) Niin kutsuttujen liityntäsopimusten käytön oikeudellinen arviointi ja näiden oikeusvaikutusten vahvistaminen mahdollistaisi sen, että järjestäytymätön yritys pystyisi oikeusturvallisesti tekemään erillisen sopimuksen, jonka kautta se saisi työehtosopimuksen tarjoamat täydet sopimismahdollisuudet ilman että yrityksen itse tarvitsisi järjestäytyä. Esimerkiksi Tietotekniikan palvelualan valtakunnalliseen ei-yleissitovaan työehtosopimukseen on useat yritykset tehneet liityntäsopimuksia Ylemmät Toimihenkilöt YTN ry:n ja Tietoala ry:n kanssa.

Edellä mainittujen päälinjojen ohella esitämme seuraavia korjaustoimia:

1) Valtio pitää rajata pois lakimuutosten soveltamisen piiristä.

2) Järjestäytymättömille yrityksille pitää säätää velvollisuus toimittaa tehdyt paikalliset sopimukset viranomaisten ja sovellettavan työehtosopimuksen solmineiden työehtosopimusosapuolten tiedoksi. Tämä lisää valvontamahdollisuutta ja -todennäköisyyttä sekä tehostaa sopimusosapuolten pyrkimystä pysyä työehtosopimusten rajoissa. Sopimusosapuolilla on intressi valvoa, että paikalliset sopimukset ovat työehtosopimuksen reunaehtojen ja tulkinnan mukaisia.

3) Työsuojeluviranomaisten mahdollisuudet valvoa sopimista pitää turvata. Tätä varten tarvittaneen lisäresursseja.

4) Työehtosopimusrikkomuksista on tarpeen säätää hyvitysmaksu myös järjestäytymättömille yrityksille. Näin on järjestäytyneilläkin yrityksillä, joten kysymys on tässä tasapuolisuudesta ja väärinkäytösten ehkäisystä.

5) Lakiin on kirjattava luottamusmiehen ensisijaisuus henkilöstön edustajana aina silloin, kun luottamusmies on valittu työpaikalla. Oikeus luottamusmiehen valintaan pitää turvata laissa kaikilla työpaikoilla kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Luottamusmiehen on voitava edustaa myös järjestäytymättömiä työntekijöitä silloin, kun koko henkilöstö voi osallistua tämän valintaan.

6) Paikallisten sopimusten irtisanominen pitää muuttaa nopeammaksi ja irtisanomisajaksi tulisi säätää esimerkiksi yksi kuukausi. Hallituksen esityksessä irtisanomisajaksi esitetään kolmea kuukautta. Irtisanomisajan pituudella on tärkeä merkitys, sillä etenkin aluksi saattaa syntyä epäasiallisissa olosuhteissa tehtyjä sopimuksia.

7) Riidanratkaisussa tulee ehdottomasti hyödyntää työtuomioistuimen asiantuntemusta työehtosopimusten soveltamiskäytännöissä. Järjestäytymättömien yritysten sopimusten tulkinta pitää viedä työtuomioistuimeen, mistä on kirjaus myös hallitusohjelmassa.

8) Henkilöstölle pitää turvata riittävät tiedonsaantioikeudet, mahdollisuus sisäisiin neuvotteluihin sekä oikeus käyttää asiantuntija-apua paikallisessa sopimisessa.

9) Oikeudenkäyntikuluissa työntekijäpuoli veloitettaisiin kantamaan vain omat oikeudenkäyntikulunsa. Työntekijä on työsopimussuhteen heikompi osapuoli ja hänen turvanaan on pienemmät resurssit etenkin, jos hän ei kuulu liittoon. Työnantajan käyttämien asianajotoimistojen kulut voivat nousta suuriksi.

10) Tässä yhteydessä tulisi säätää, että henkilöstön hallintoedustusta vahvistetaan. Ruotsissa henkilöstöllä on hallintoedustus kaikissa yli 25 henkilöä työllistävässä yrityksissä.

Työsopimuslaki

2 luvun 7a § - Yleissitovaan työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopiminen

Muut toteuttamisvaihtoehdot –kohdassa tehdyt huomiot muodostavat siinä määrin runsaasti muutostarpeita hallituksen esitykseen, että emme pidä tarkoituksenmukaisena kuvata niitä tässä pykälätasolla.

YKA ei kannata hallituksen esitykseen tehtyjä pykälämuutoksia ja säännöskohtaisia perusteluja sellaisinaan. Toteamme kuitenkin, että kannatamme työehtosopimuslain 1§:ssä esitettyä muutosta koskien keltaisten ammattiliittojen toiminnan ennaltaehkäisyn vahvistamista.

13 luvun 3 § - Luottamusvaltuutettu

-

13 luvun 7§ - Poikkeaminen työehtosopimuksella

-

13 luvun 8 § - Yleissitovan työehtosopimuksen laista poikkeavat määräykset

-

Työaikalaki

18 § - Työajan enimmäismäärä

-

34 § - Poikkeaminen työehtosopimuksella

-

35 § - Yleissitovan työehtosopimuksen laista poikkeavat määräykset

-

36 § - Yleissitovaan työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopimus

-

Vuosilomalaki

30 § - Poikkeaminen työehtosopimuksella

-

31 §- Yleissitovan työehtosopimuksen laista poikkeavat määräykset

-

Opintovapaalaki

13 a §

-

Yhteistoimintalaki

38 § - Sopimisoikeus

-

Työehtosopimuslaki

1 §

-

5a §

-

Merityösopimuslaki

2 luvun 6a § - Yleissitovaan työehtosopimukseen perustuva paikallinen sopiminen

-

13 luvun 9 § - Poikkeaminen työehtosopimuksella

-

13 luvun 10 § - Yleissitovan työehtosopimuksen laista poikkeavat määräykset

-

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Huomionne suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevasta asiasta

-

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Huomionne voimaantulo- ja siirtymäsäännöksistä

-

Rajoo Ainomaija
Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry